

ORIGINEA NATURII UMANE, FUNDAMENT PENTRU DREPTURILE OMULUI

Pr. Lect. univ. dr. Bogdan IVANOV

ivanovbogdahn@yahoo.com

Abstract: *The origin of human nature, the foundation for human rights.*

Human rights are presented to us today as a mark of modernity, being perceived more as a politico-social concept and less as a consequence of what the specific man has in his being and which makes him unique in relation to the whole created world. No one can think and act today outside of these true matrices of thought, which offer the simplest way to understand human dignity and the freedom on which it is based, without the need for any theological or philosophical argument.

No one can deny that human rights oppose the theological vision of man, created by God, the natural „sacred, inalienable and imprescriptible” right of man, who claims his freedoms in relation to himself and to the nature of which he is a part. However, the fact that human civil rights have a foundation in natural law can open the perspective of the theological argumentation of natural rights, which derives primarily from the quality of man as a being created by God, whose origin is clearly superior to everything that is created.

That is why a reflection on the theological arguments that ontologically grounded the human rights, based on the concept of freedom and that of the person. It is more than necessary to understand the spirit of true freedom in which the man lives and moves.

Keywords: *human rights, liberty, dignity, origin of man, creation, Church, theology, liberty, Imago Dei, Gospel, Revolution, progress, science.*

Drepturile omului ni se prezintă astăzi ca o marcă a modernității, fiind percepute mai mult ca un construct politico-social și mai puțin ca o consecință a ceea ce are omul specific în ființa sa și care îl face unic în raport cu întreaga lume creată¹. Nimeni nu mai poate gândi și acționa astăzi în afara aceste

---

1 A se vedea Stephen P. Marks, „On human nature and human rights” în Dirk Hanschel (ed.), *Mensch und Recht. Festschrift für Eibe Riedel zum 70. Geburtstag*, Berlin, Dunccker&Humboldt, 2013, pp. 101-116.

veritabile matrici de gândire, care oferă calea cea mai simplă de înțelegere a demnității umane și a libertății pe care aceasta se fundamentează, fără a mai fi nevoie de vreo argumentare teologică sau filosofică.

Născute în marile frământări ale Revoluției franceze², dar și din marea dilemă etică de după cel de-al doilea Război mondial, Drepturile omului opun univiersalismul uman, fundamentat pe natura umană, despotismului politic și social specific lumii medievale și premoderne care se afla la apus, dar și oricărei forme de abuz împotriva libertăților și a demnității omului comise de ideologiile totalitare.

Printr-o astfel de proclamație asumată din plin de curentul iluminist se revendica supremația omului în raport cu lumea și cu tot ceea ce îi determină viața, acesta extrăgându-și viața și drepturile exclusiv din natură, care i se supune tot mai mult. În această logică, filosoful englez Thomas Paine (1737–1809) afirma că: „drepturile omului derivă din natura lui umană, iar drepturile naturale sunt cele care aparțin omului ca drept al existenței sale”³. Acestora li se adaugă drepturile civile, văzute ca un „set de principii și libertăți care îi oferă omului perspectiva de a-și exercita calitatea sa de ființă socială”. Sublinierea pe care Paine o face și care merită să ne rețină atenția este că „fiecare drept civil are ca fundament al său un anume drept natural, preexistent”⁴.

Nimeni nu mai poate nega faptul că Drepturile omului opun viziunii teologice a omului creat de Dumnezeu, dreptul natural „sacru, inalienabil și imprescriptibil”, al omului care își revendică libertățile în raport cu sine însuși și cu natura din care face parte. Faptul însă că drepturile civile ale omului au un fundament în dreptul natural, poate deschide perspectiva argumentării teologice a drepturilor naturale, care derivă în primul rând din calitatea omului de ființă creată de Dumnezeu, a cărei origine este net superioară în raport cu tot ceea ce este creat.

De aceea o reflecție asupra argumentelor teologice care fundamentează ontologic drepturile omului, având la bază conceptul de libertate și pe

---

2 Lustiger, Jean-Marie, et François Furet. „L'Église, la Révolution et les droits de l'homme. Cardinal Jean-Marie Lustiger, entretien avec François Furet”, *Le Débat*, vol. 55, no. 3, 1989, pp. 3-21. *Declarația drepturilor omului și cetățeanului, 26 august 1789*, în Bogdan Murgescu (ed.), *Istoria lumii în texte*, București, Editura Teora, 1999, pp. 192-193.

3 Thomas Paine, *The Rights of Man*, în *The Writings of Thomas Paine*, collected and edited by Moncure Daniel Conway, Volume II. 1779–1792, p. 21.

4 *Ibidem*.

cel de persoană, este mai mult decât necesară pentru a înțelege spiritul adevăratei libertăți în care acestea se mișcă⁵. Nu de puține ori tocmai acestei libertăți i s-a acordat tot mai puțină atenție în raport cu importanța pe care o ocupă, atunci când vorbim despre drepturile fundamentale ale omului⁶.

Libertatea ca dat ontologic

Primul lucru care deschide perspectiva asupra înțelegerii fundamentului teologic al drepturilor omului este libertatea, proiectul prin excelență al lui Dumnezeu, care a adus tot la existență, inclusiv pe om. De altfel omul nu poate fi gândit ca fiind chipul lui Dumnezeu în afara acestei libertăți în care se mișcă și care îi oferă toate datele prin care să și poată atinge scopul. Putem afirma în acest sens că înainte de a pune totul în mișcare, prin actul creației, Dumnezeu a insuflat întregului univers libertatea⁷, care a devenit mediul vital în care omul vine la viață și în care se mișcă. Libertatea nu exclude în acest sens creșterea și evoluția în cadrul propriului ordin creat, spre împlinirea sensului. Gândit în afara acestei libertăți, despre care și Sfântul Pavel vorbește ca fiind „libertatea slavei fiilor lui Dumnezeu” (Romani 8:21), omul își pierde unicitatea în raport cu creația, rămânând un simplu subiect, spus interpretărilor și arbitrariului în funcție de context și de epoci.

„Crearea de ființe libere, capodopere ale atotputerniciei divine, presupune o imitare voluntară a acestei atotputerniciei, un risc de vulnerabilitate pentru Dumnezeu”, spunea într-un articol al său Olivier Clément⁸. De altfel putem vedea acest fundament al libertății omului pe care s-au construit și afirmat mai apoi Drepturile omului, ca pe un veritabil transfer de suveranitate de la Dumnezeu la om, chiar cu riscul, despre care vorbea și Olivier Clément. Prin această libertate asumată, omul a reușit nu doar să își revendice propria suveranitate față de Dumnezeu, dar absolutizându-și propria libertate să își submineze însăși fundamentul autorității sale.

Libertatea devine astfel mediul în care omul crește și evoluează în conformitate cu sensul pentru care el a fost creat, acela de a întrupa chipul

5 Olivier Clément, „Christianisme et droits de l’homme. L’approche d’un chrétien orthodoxe”, în *Le Supplément* (Églises et droits de l’homme), nr. 141, mai 1982, p. 254.

6 A se vedea și Nathan Lerner, *Secular Beliefs and Human Rights 25 Years After the 1981 Declaration*, Leiden, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2006, p. 2.

7 „Unde este Duhul Domnului, acolo este libertate” (2 Corinteni 3:17).

8 Olivier Clément, *Art. cit.*, p. 254.

lui Dumnezeu și de a-i oglindi perfecțiunea în spațiul universului creat. În spațiul acestei libertăți omul își păstrează atât caracterul său de ființă biologică și socială, condiționat de epoci și de evoluții inerente, marcat de salturi și de răsturnări, dar își afirmă și dimensiunea sa de ființă spirituală înzestrată cu o căutare a sensului său absolut. Perceput într-o asemenea dimensiune, omul rămâne ființa completă care unește atât dimensiunea orizontală a existenței cât și pe cea verticală și exprimă libertatea într-o tensiune pozitivă și creatoare, trăită uneori conflictual între chemarea sa înaltă și tot ceea ce îl condiționează în universul creat.

Libertatea este și marea chemare a Evangheliei⁹ (Galateni 5:13) în care omul este provocat să pășească pe acest sol fragil, având în sprijin harul divin. Omului, animat de această chemare a Evangheliei, în care iubirea și libertatea sunt valori esențiale, i se oferă perspectiva spectaculoasă a vieții trăite într-o dimensiune înaltă, susținută de cele două aripi pe care creștinul le are: harul și libertatea, după fericita expresie a Sfântului Maxim Mărturisitorul. Tot Sfântul Maxim spune că, „Dumnezeu l-a cinstit pe om dăruindu-i libertatea”¹⁰, aruncându-l în lumea creată. Libertatea este pentru om chemare, alegere a tot ceea ce este bun și poate să ducă spre împlinirea sensului, dar și semn al reconcilierii naturii umane prin întruparea Mântuitorului. În această cheie poate fi înțeleasă adevărata revelație a Evangheliilor ca o chemare la libertate și astfel, prin această libertate la o restaurare a omului în calitatea lui de chip al lui Dumnezeu, care iese astfel din înstrăinare.

Din această perspectivă, drepturile care îi sunt recunoscute omului nu sunt doar produsul biologiei și al evoluțiilor culturale, care pot fi oricând revăzute, ci rămân ancorate în unicitatea sa fundamentală de persoană creată după chipul lui Dumnezeu. Libertatea într-o astfel de accepțiune nu este concept static, ci se construiește ca un proiect ontologic, dinamic și în permanentă mișcare, care evoluează în continuu spre adevăratul său sens. Privită astfel libertatea operează o necesară cenzură între ceea ce înseamnă adevăratele libertăți și drepturi ale omului, care tind tot timpul spre absolut și libertățile sau drepturile construite, în diferite epoci și contexte și care ni se oferă ca semne ale emancipării și autodeterminării omului.

9 A se vedea și Bernard Sesboüé, *L'Église et la liberté*, Salvator, 2019.

10 Paul Evdokimov, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană. Învățătură patristică, liturgică și iconografică*, trad. de pr. lect. dr. Vasile Răducă, București, Editura Christiana, 1995, p. 33.

Privind la parcursul istoric al acestei libertăți evanghelice, ca proiect ontologic care articulează în mod real drepturile omului, trebuie să afirmăm cu onestitate că nu totdeauna Biserica a avut această înțelegere. Duhul subțire al libertății evangheliilor presupune pregătire și o anumită dispoziție culturală și socială spre a-l trăi și asuma ca pe un fapt de viață. De aceea, poate părea paradoxal, dar contextul în care trăim astăzi și în care ne fundamentăm viața pe libertatea garantată de Drepturile omului poate fi un moment privilegiat în care putem să redescoperim frumusețea acestori idealuri evanghelice de libertate. Despovărate de traumele istoriei, Bisericile pot readuce în atenția lumii adevărata libertate propovăduită de creștinism în care „orice bună alcătuire crește” (Efeseni 4:16) și care este semnul unei noi și adevărate slujiri a aproapelui în duhul iubirii și al respectului și mai ales în dimensiunea înaltă a împlinirii sensului său metafizic.

Această libertate, ca semn al omului împăcat cu Dumnezeu oferă șansa unei reconcilierii umane pe scară largă, pornind de la reaşezarea raporturilor firești între slujirea trupului și a duhului în ființa fiecăruia (Galateni 5:13-14). Pentru că libertatea nu poate justifica niciun fel de fractură interioară și niciun fel de competiție între dimensiunea materială și cea spirituală a vieții omului, între trup și duh. Libertatea reconciliază cele două și pune capăt oricărei vrășmășii, care se poate manifesta între oameni și care poate folosi ca paravan tocmai această libertate. „Trăiți ca oameni liberi, dar nu ca și cum ați avea libertatea paravan al răutății” (1 Petru 2:16). De aceea Apostolul Pavel „se referă la creștinism ca la o adevărată cartă a libertății spiritului omenesc”¹¹.

În acest punct putem concluziona că libertatea este o chemare universală adresată tuturor, deși trebuie să recunoaștem că nu toți vor avea asupra ei aceeași înțelegere. De aceea creștinismului îi revine responsabilitatea de a propovădui adevăratul duh al libertății, care nu este altceva decât un reflex al libertății interioare și pe care omul o primește ca un sacrament al reconcilierii cu Dumnezeu și a eliberării lui de robia păcatului și a morții. În afara acestei libertăți care operează în primul rând o transfigurare a ființei umane și care fundamentează teoria despre drepturile omului, omul nu poate trăi decât o eliberare iluzorie care nu operează niciun fel de transformare ontologică.

---

11 Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. Teodor Baconschi, București, Editura Anastasia, 1993, p. 155.

Drepturile omului largesc regimul libertăților sociale și politice, dar nu pot opera niciun fel de transformare asupra libertății interioare, ontologice, care rămâne spațiul de întâlnire dintre libertate și har, așa cum am amintit mai sus. Cred că având limpezită această grilă de interpretate putem să vedem exact care din drepturile omului duc la adevărata largire a libertăților în care omul se mișcă și în care credința și religia oferă un fundament solid.

Chipul, fundament universal al respectului față de persoana umană

Cea de-a doua noțiune care oferă perspectiva unei asumări teologice a drepturilor omului pornind de la crearea omului, este aceea de chip al lui Dumnezeu (Imago Dei), ca fundament al persoanei umane¹². Drepturile omului pornesc de la premisa corectă că fiecare om este egal în drepturi și are înscrise în ființa sa toate datele care îi oferă perspectiva de a atinge fericirea. Acest lucru este clar exprimat în primul articol din *Declarația drepturilor omului și cetățeanului* din anul 1789: „Oamenii se nasc și rămân liberi și egali în drepturi”¹³.

Egalitatea pornește în acest document de la datele naturale pe care fiecare om le asumă în urma nașterii. Cu toate acestea, textul deși limpede și generos exprimat a întârziat să opereze efectele pe care le aștepta, pentru că nu toată lumea posedă această înțelegere. Egalitatea, chiar dacă este un construct social și politic primește un aliat puternic în noțiunea de transcendență a persoanei umane. Omul se poate astfel ancora în dimensiunea spirituală a existenței sale, sustrăgându-se de sub orice formă de exploatare și abuz și descoperind ca formă de rezistență și de libertate, sfințenia.

Trebuie spus că transcendența persoanei se fundamentează în imaginea acesteia de chip al lui Dumnezeu, adică de proiect metafizic ce tinde spre împlinirea sensului său în atingerea asemănării cu Dumnezeu. Dar acest chip nu ține cont de limitări culturale și de granițe confesionale, ci se regăsește întreg și pretutindeni într-o umanitate chemată să își redescopere unitatea și sensul comun, prin Cel care „a surpat peretele cel din mijloc al despărțiturii” (Efeseni 2:14). Universalitatea demnității umane se regăsește

---

12 Idem, *Cunoașterea lui Dumnezeu*, p. 29.

13 *Declarația drepturilor omului și cetățeanului*, 26 august 1789, p. 192. Susan Muaddi Darraj, *The Universal Declaration of Human Rights*, New York, Chelsea House Publisher, 2010, p. 52.

afirmată ca un proiect istoric pe care Biserica este chemată să îl propovăduiască lumii, dar mai mult se afirmă în dimensiunea lui eshatologică în care umanitatea se împlinește în unitatea făpturii celei noi, înnoite după chipul Ziditorului. În această umanitate ancorată în dimensiunea ei eshatologică „nu mai este nici iudeu, nici elin, nu mai este nici rob, nici liber, nu mai este parte bărbătească; pentru că voi toți una sunteți în Hristos Iisus”. (Galateni 3:28)

Creștinismul și fundamentele sale teologice operează ca un factor integrator deschizând perspectiva regăsirii oamenilor, chiar dacă nu de la început într-o comunitate de credință universală, cel puțin într-o comunitate de viață și destine. Omul întrupează cel mai bine, în viziunea creștină, calitatea lui de ființă chemată spre dialog și spre împlinirea de sine în celălalt, depășind astfel cadrul îngust al autosuficienței. Toți oamenii sunt chemați la această comunitate de viață, care se fundamentează pe respectul acordat persoanei umane. De aceea respectul față de persoana umană privată în această dublă dimensiune de om care își întoarce fața spre Dumnezeu și caută chipul aproapelui său, este unul universal, iar creștinismul trebuie să îl afirme cu tărie ca pe un proiect de reformă socială.

Olivier Clément susține pe bună dreptate că reafirmarea acestei noțiuni de persoană s-a consumat și în contextul favorabil oferit de Renașterea europeană, în care lumea căuta să își redescopere rădăcinile, dar și să corecteze abuzurile față de om¹⁴. Nevoia de respect pentru om s-a izbit de realitatea crudă a exploatării umane, deloc măgulitoare pentru o Europă creștină care a exportat nu doar lumina Evangheliei, ci și dorința de dominare și de exploatare. În acest pustiu de umanitate dezvăluit lumii de abuzul de putere și de lipsa de respect față de persoana umană, predica dominicanului Anton Montesinos din secolul al XVI-lea rostită în coloniile Santo Domingo este mai mult decât profetică: „Oamenii aceștia nu sunt, oare, și ei ființa umane, nu au, oare, și ei, un suflet, o minte? Nu sunteți obligați să îi iubiți cum vă iubiți pe voi înșivă?”¹⁵.

În acest context, doi teologi spanioli, Suarez și Victoria afirmau în plin avânt colonial noțiunea patristică de „consubstanțialitate a tuturor oamenilor”¹⁶. Astfel unitatea naturii umane se fundamentează ca o „comuni-

14 Olivier Clément, *Art. cit.*, p. 255.

15 „Predica lui Anton Montesinos, Santo Domingo, 1511” în Jean Comby, *Să citim Istoria Bisericii, vol. 2 – din secolul al XV-lea până în secolul XX*, trad. de Mariana Petrișor, București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de 2000, p. 54.

16 Olivier Clément, *Art. cit.*, p. 255.

tate modală, de drept natural, coexistentă în toate ființele omenești”. Din această privință ne este ușor să vedem rădăcinile creștine care pun accent pe noțiunea de persoană, a tuturor declarațiilor privitoare la drepturile omului din secolul al XVIII-lea¹⁷. Toate aceste proiecte de emancipare umană își propun de altfel să reconstituie această umanitate universală și să reafirme drepturile persoanei umane care trebuie să fie respectate în baza unei umanități comune pe care toți oamenii o împărtășesc sau, teologic vorbind o *ipostaziază*. Originea comună presupune și o solidaritate de destin atât lumesc și istoric, cât și metafizic și ontologic. Omul trebuie să asume prin toate drepturile sale noțiunea de comunitate și de comuniune de responsabilitate lucrătoare față de orice neajuns la care sunt spuși alți oameni din alte părți ale globului¹⁸. Creștinii nu își sunt suficienți lorși și nu își pot asuma decât solidar destinul de fericire sau de nefericire, alături de ceilalți oameni, care poartă în ei pecetea chipului lui Dumnezeu. Atâta timp cât vor exista oameni nefericiți și chipul lui Dumnezeu din ei se va îmbrăca nu ca o icoană a slavei, ci ca un chip al durerilor. Până când aceste dureri nu vor fi șterse și care reprezintă adevărata stare de agonie a creștinismului, nici drepturile omului nu vor fi restaurate în adevărata lor demnitate și generozitate.

Noțiunea om, chip al lui Dumnezeu, fundamentează drepturile omului pe datul lui ontologic și pe locul privilegiat pe care omul îl ocupă în raport cu întregul univers creat. În acest punct cred că oricine ar trebui să fie de acord că umanitatea își poate revendica o origine comună și un destin comun care să ducă spre fericire. Dar „chipul” despre care vorbim atunci când ne referim la crearea omului, presupune și asumarea unui destin doxologic, acela de ființă capabilă de mirare și mai ales de laudă pe care să o aducă Creatorului. Acest destin aduce sens și motivație lăuntrică și îi deschide omului perspectiva de a atinge coerența și armonia interioară prin acțiunea sfințitoare a harului. Această armonie se transmite și asupra celorlalți oameni cu care omul se simte solidar și în suferință, dar și în sfințenie.

Din această perspectivă libertatea corelată cu noțiunea de chip al lui Dumnezeu deschide perspectiva adevăratei eliberări a omului care este „avântul absolut, care se orientează spre Bine”¹⁹, în mod natural și fără prea

---

17 *Ibidem*.

18 *Pentru viața lumii. Către un ethos social al Bisericii Ortodoxe. Învățătura socială a Bisericii Ortodoxe în viziunea Patriarhiei ecumenice*, trad. dr. Viorel Comand, și dr. Petre Maican, Editura Rartio et Revelatio, 2020, pp. 63-65.

19 Paul Evdokimov, *Iubirea nebună...*, p. 156.

multe întrebări. Tocmai în acest punct păcătuiesc multe din teoriile moderne ale drepturilor omului, care gândesc acest sistem de libertăți și drepturi în afara vocației omului spre sfințenie sau reducând totul la biologie, natură sau progres.

Concluzii

Totuși drepturile omului, așa cum sunt ele formulate în gândirea modernă și-au găsit un aliat în știința modernă a cărei autoritate, ce se proclama infailibilă, a putut astfel să refuze orice fel de condiționare din partea Bisericii și a teologiei. Acest lucru a dus la o tot mai largă asumare a drepturilor omului și la o afirmare a libertății politice și a democrației, dar pe de altă parte a creat un teren fragil în care istoria a arătat că politica și știința pot crea alianțe nocive prin care pot suspenda sau anula anumite drepturi, în funcție de necesitățile momentului. Progresul științific a fost văzut ca un argument care confirmă vizibil libertatea la care omul poate ajunge prin propriile forțe²⁰, care îi dau dreptul să-și reafirme drepturile sale fundamentale, dar și creeze altele noi, pe măsură ce cuceririle lui sporesc. În trecut fie spus unul din drepturile fundamentale, exprimat în *Declarația universală a drepturilor omului* din 1948 este și acela de a promova progresul social și standarde mai bune în viață, lărgind astfel libertatea omului²¹. În acest punct progresul se angajează să slujească adevăratei libertăți a omului.

Respingerea dialogului cu teologia și autosuficiența argumentativă înseamnă pentru drepturile omului reușul celor mai oneste argumente, care pot fundamenta aceste definiții ale libertăților universale omului pe direcția împlinirii scopului înalt pentru care omul a fost creat: fericirea.

Cele două reflecții teologice asupra datelor esențiale ale creării omului pot oferi trăinicie atunci când vine vorba de argumentele fundamentale ale drepturilor omului. Fundamentate teologic și, astfel, ontologic drepturile omului se pun la adăpost de reinterpretările tot mai multe și tot mai dese care sunt livrate de științele sociale, de biologie de neuroștiințe, care construiesc noi câmpuri de înțelegere și de asumare a acestor drepturi.

Prin recurgerea la astfel de argumente drepturile omului capătă imuabilitate și se fixează într-o dimensiune transcendentă, deschizându-se

---

20 Stephen P. Marks, *Art. cit.*, p. 103.

21 Susan Muaddi Darraj, *Op. cit.*, p. 56.

spre adevăratul progres omenesc, care este unul în iubire și umanitate și nu în tehnologie sau știință.

Formulând astfel aceste reflecții teologice, putem corect concepția că mai mult progres nu înseamnă neapărat mai multă libertate și mai multe drepturi, ca o parafrază a spuselor celebrului sociolog Jose Casanova, „mai puțină credință, nu aduce mai multă libertate”²².

Bibliografie:

A. Izvoare/surse

- * *Biblia sau Sfânta Scriptură* (Ediție jubiliară a Sfântului Sinod), București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 2001.
- * Comby, Jean, *Să citim Istoria Bisericii, vol. 2 – din secolul al XV-lea până în secolul XX*, trad. de Mariana Petrișor, București, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice de București, 2000.
- * Darraj, Susan Muaddi, *The Universal Declaration of Human Rights*, New York, Chelsea House Publisher, 2010.
- * Murgescu, Bogdan (ed.), *Istoria lumii în texte*, București, Editura Teora, 1999.
- * Paine, Thomas, *The Rights of Man*, în *The Writings of Thomas Paine*, collected and edited by Moncure Daniel Conway, Volume II. 1779–1792.
- * *Pentru viața lumii. Către un ethos social al Bisericii Ortodoxe. Învățătura socială a Bisericii Ortodoxe în viziunea Patriarhiei ecumenice*, trad. dr. Viorel Coman, și dr. Petre Maican, Editura Rartio et Revelatio, 2020.

B. Literatură secundară

Monografii:

- * Evdokimov, Paul, *Cunoașterea lui Dumnezeu în tradiția răsăriteană. Învățătură patristică, liturgică și iconografică*, trad. de pr. lect. dr. Vasile Răducă, București, Editura Christiana, 1995.
- * Idem, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, trad. Teodor Baconschi, București, Editura Anastasia, 1993.

---

22 Radu Preda, „Dați jos Crucea!”, https://adevarul.ro/cultura/spiritualitate/dati-jos-crucea-1_5a03fe9c5ab6550cb8fa66c1/index.html, document consultat la data de 21 noiembrie 2021.

- Lerner, Nathan, *Secular Beliefs and Human Rights 25 Years After the 1981 Declaration*, Boston, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 2006.
- Sesboüé, Bernard, *L'Église et la liberté*, Salvator, 2019.

Studii și articole

- Clément, Olivier, „Christianisme et droits de l'homme. L'approche d'un chrétien orthodoxe”, în *Le Supplément* (Églises et droits de l'homme), nr. 141, mai 1982, pp. 253-270.
- Lustiger, Jean-Marie, et Furet, François, „L'Église, la Révolution et les droits de l'homme. Cardinal Jean-Marie Lustiger, entretien avec François Furet”, *Le Débat*, 3/1989, pp. 3-21
- Marks, Stephen P., „On human nature and human rights” în Dirk Hanschel (ed.), *Mensch und Recht. Festschrift für Eibe Riedel zum 70. Geburtstag*, Duncker&Humblot, Berlin, 2013, pp. 101-116.

C. Surse WEB

- Preda, Radu, „Dați jos Crucea!”, disponibil la: https://adevarul.ro/cultura/spiritualitate/dati-jos-crucea-1_5a03fe9c5ab6550cb8fa66c1/index.html, (accesat la data de 21 noiembrie 2021)